

לישא אחות חלוצתו או אחות זקוקתו אינו אלא מדרבנן, ומדוע אין מקלים בדבר כבשאר ספקות דרבנן שמוותרים אף לכתחילה — החמירו חכמים כאן שלא יכנסו, כי כיון שחולץ לאחת מהן בבית דין, מתפרסם הדבר ונראית כיבמה, הלכך חששו שמה יאמרו אחות זקוקה או אחות חלוצה מותרת לכתחילה (עפ"י רמב"ן יבמות, ועוד).

ומכך שלא שנו כאן כמו בסיפא, שאם קדם וכנס — לא יוציא, משמע שאפילו בדיעבד מוציאים אותה ממנו, אעפ"י שאינו אלא ספק דרבנן — האלימו חכמים לגזירתם משום חשש ערוה דאורייתא, שאחות זקוקתו דומה לאחות אשתו, וכן אחות חלוצתו דומה לאחות גרושתו האסורות מהתורה. [ושונה מאיסור חלוצה לכהן שמבואר בגמרא ביבמות שלא אסרו בספק, שאין שם דררא של איסור כרת אלא איסור לאו]. (עפ"י רשב"א, ריטב"א, רי"ד ונמוקי יוסף — שם).

ומצינו כגון זו בכמה מקומות שהחמירו חכמים בספק דרבנן משום חומר האיסור, כגון באיסורי שבת — ע' במצוין ביוסף-דעת שבת לה. וכבר כתב הש"ך (בסוף כללי ספק ספקא ובנקה"כ סט, ז) שמצינו הרבה ספיקי דרבנן לחומרא הלכך אין לנו לבדות מלבנו ספקא דרבנן.

דף נב

'שמע מינה המקדש בפירות שביעית — מקודשת' — התוס' כאן כתבו שאף על פי שאסור לעשות כן, משום 'לאכלה' — ולא לסחורה, בדיעבד — מקודשת. ור"י הזקן כתב שאין זה בכלל 'סחורה'. ומשמע שמוותר אף לכתחילה לקדש. וכן צידדו בתוס' במסכת עבודה זרה (סב. ד"ה נמצא), אלא שהם בארו שהתירו כן משום מצות פריה ורביה.

(ולכאורה משמע מדבריהם שאינו איסור דאורייתא, שלכך התירו. ושם מיירי בזמן הזה דוקא (ע' פנ"י) ולא משמע כן. ושם כיון שדבר מצוה הוא אין זה בכלל איסור סחורה מדאורייתא, ואף חכמים לא החמירו בדבר משום מצוה רבה). וכבר העירו (משנה למלך — אישות ה, ג; גליון הש"ס — ע"ז שם) שמפורש בירושלמי (שביעית ח, ה) ומובא בר"ש (שם) שאין לקדש בפירות שביעית.

א. רבים תמהו על דברי קרבן העדה (בירושלמי ריש פרק ערבי פסחים) שפרש את ספק הירושלמי 'מהו לצאת בארבע כוסות ביין של שביעית' משום שפירות שביעית אינם קרויים 'לכם'. ותימה, הלא מכמה מקומות בש"ס משמע שנחשבים 'לכם' (וע' אריכות דברים בזה, בשו"ת חזון עובדיה ח"א ח). ואולי י"ל דהירושלמי פליג, ולשיטתו אויל שאין לקדש בזה. והתוס' שכתבו להתיר, אולו בשיטת תלמוד דידן. ובכך מוסברים דברי המלאכת-שלמה על המשניות, שלאחר שהביא דברי הירושלמי סיים שאין לחוש לכך. וצריך עיון.

ב. יש להעיר לפי המבואר להלן שהאשה האחת היתה שלוחה לקבלת הקדושין לשאר הנשים, והלא אין שליח לדבר עבירה [ואף אם נאמר דאינה עבירה דאורייתא עכ"פ מצד האשה המתקדשת, אך הלא הוכיחו אחרונים שאף בעבירה דרבנן אומרים כן]. והרי גם הנשים מצוות באיסור סחורה. ולפי השיטות שאין השליחות חלה מדוע כולן מקודשות. וצ"ל שבאופן כזה שלא לא שלוחה להתקדש בעבירה, לדברי הכל השליחות עצמה חלה. וצ"ע. [ולדעת הסוברים שאין איסור דרבנן בשוגג — מעיקרא לא קשיא, שאפשר שלא ידעו שמקדש בשל שביעית או לא ידעו שהדבר אסור].

'ושמע מינה קידשה בגזל אינה מקודשת, אפילו בגזל דידה. ממאי, מדקתני שלהם היתה ושל שביעית היתה' — טעמא דשביעית דהפקר הוא, הא דשאר שני שבוע — לא' — הדיוק אינו מהמלים 'של שביעית היתה', כי הרי מזה כבר למדנו שהמקדש בפירות שביעית מקודשת, אלא

עיקר הדיקוק הוא מ'שלהן היתה' — והלא פירות שביעית מופקרין לכל, ומדוע קורא להם 'שלהן'? אלא משום שבא להשמיענו, דוקא כאן מתקדשת בשלהן, משום ששל שביעית הם, הא בשאר שני שבוע — לא, משום גזל. (ריטב"א. וע' שער המלך אישות ה,י).

ו'שמע מינה אשה נעשית שליח לחבירתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה' — הרא"ש פרש שמדובר שאותן הנשים אמרו לה קודם לכן שתקבל עבורן קידושין, והיא לא אמרה 'הן' אלא שתקה, וכשנתן לה אמר שכולן יתקדשו, והיא קבלה בסתם. וקא משמע לן, כיון שלא אמרה בפרוש שאינה רוצה, מסתמא קבלה עבורן אע"פ שנעשות לה בכך צרותיה.

'קדשה בגזל בחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה — מקודשת... בגזל דידה' — ואף על פי שאינו שלו, והרי את שלה היא נוטלת — מקודשת, כיון שאי אפשר לה להתקדש אלא אם כן יהיה הדבר שלו, הלכך אומדים אנו את דעתה שמוחלת לו החפץ שגזל ממנה, וכאילו אמרה לו כן בפירוש, נמצא מקדשה בחפץ שלו (הרא"ש).

סברא זו שייכת בכמה הלכות; כגון הנותן לחברו את לולבו כדי שיטלנו למצוה, וכן המשאיל לחברו טלית מצויצת — מסתמא דעתו לתת לו באופן המועיל לקיום המצוה, גם אם לא פרש (ע' בשו"ת הרא"ש לה, ב ובפסקיו פ"ק כ; טור אה"ע כח; שו"ת הריב"ש קע; או"ח יד, ג תרנח, ג).

וע' בשו"ת אחיעזר (ח"א כה, טו) שדן בטיבה של אותה מחילה, כיצד ובמה נקנה לו החפץ. וציידר שמועיל מדין 'קנין אודיתא' (קנין שחל ע"י אמירת הודאה).

מפשט דברי רש"י משמע שמחלה לו לגמרי ושוב אין לה עליו כלום, אבל הרשב"א נקט (וכן הביא מהירושלמי) שלא מחלה לו אלא את החפץ עצמו, שנוח לה שיקדשה בו, אבל עדיין חייב לשלם לה דמי הגזילה.

(ע"ב) 'ההיא איתתא דהוה קא משיא כרעא במשיכלא דמיא, אתא ההוא גברא חטף זוזי מחבריה ושדא לה... לית דחש להא דר"ש דאמר סתם גזילה יאוש בעלים' — לא ידענא

מה בא להשמיענו בתאור המפורט של אותו המעשה. ומתוך הדוחק יש לומר שבא להשמיענו שלולא שהיה זה גזל, היתה מקודשת, אף על פי שהשליך לה ולא אמרה לו כלום, ושמא לא התרצתה לקידושין ולכך שתקה, כי עסוקה היתה ברחיצתה. (ריטב"א. בהוצאה החדשה עפ"י כתי"ס הדברים הוא במלים: 'אינו נכון', ובדפוסים ליתא. ולא ברור אם הכוונה שבסוף דבריו חוזר בו מכל ההסבר כולו, או שמא הדברים מתייחסים אל סברת ה'סלקא דעתין', שאין בשתיקתה ריצוי לקידושין. וכך מסתבר לי יותר, דלא כהבנת הרב המהדיר).

ובספר פני יהושע כתב שמסיפור המעשה ניתן לשמוע שני דברים:

א. משמע שהאשה ראתה שחטף מחבירו, וידעה שהמטבעות גזולים, ואעפ"כ אילו היה כאן יאוש-בעלים היתה מקודשת, הגם שבאה לידה באיסור, כי אסור היה לה לקבלו.

ב. מתאור המעשה נראה שמהיר לקדשה, כדי שלא יקדמנו אחר, ובאמת לא היתה כוונתו לגזול, ובלבו היה להחזיר לו זוז אחר, והרי סתם אדם אינו מקפיד על מטבע מסוימת, והוה אמינא שאין זה בכלל 'קדשה בגזל' — קמ"ל.

לכאורה מוכח מכאן שהגזול מטבע, חייב להשיב אותו המטבע שגזל ולא אחר, וכדין שאר חפצים שמחזיר את הגזלה אשר גזל דוקא. כי אם מטבע שונה, שיכול להחזיר את תמורתו, נמצא שהמטבע עצמו גזול — שלו הוא, שהרי אין בו דין השבה. ועוד, הלא יש חלות דין 'אוש' כלפי גופו שהרי אינו עומד להשבון. וכיו"ב יש להוכיח מדברי הירושלמי

המובא בראשונים על המשנה דלהלן נה: שהמוכר איסוה"נ וקיבל דמים, הרי הם גזל בידו ואם מקדש בהם דינו כמקדש בגזל.

[ואף אם נאמר שבפקדון מעות מותר להחליף, שאני התם הואיל ואינו מקפיד הרי זה כאילו הרשהו בפירוש, אבל בגזלן ליכא למימר הכי. ואף בפקדון, כל שיש סברא שהבעלים אינם חפצים בכך, הרי זו גזילה, וכדין השולח לחברו לקדש לו אשה וקידשה בעצמו במעות המשלח שאינה מקודשת לשני (אה"ע לה, ט). ואולם הבית-שמואל שם נקט ש'מעו' לאו דוקא, שהרי אין לקדש במעות לכתחילה, ולדבריו כיון שאין בעה"ב מקפיד ומותר לשליח להחליף המעות, מקודשת לשני במעות של המשלח. ואולם נראה שלפי דעת שאר הפוסקים שנקטו שמותר לקדש במעות (ע' פתחי תשובה ר"ס כז), מתפרשים דברי הפוסקים כפשוטם, ואף במטבע אין יכול לקדש לעצמו, כי ודאי אין המשלח רוצה שתתקדש לשליח, וכאילו הקפיד בפירוש שלא יקדשה במעותיו].

ונראה שמוכח כן ממשנה מפורשת בב"ק צו: גבי מטבע ונפסל. וע' גם בית שמואל (כח סק"ז), ובספר המקנה בקו"א שם. [שו"ר מש"כ בחדושי הרשב"א — ב"ק קיג. ואולם התוס' שם חולקים, ושם שורש מחלוקתם בשאלה זו. וצ"ע].

[על דרך המוסר י"ל שמן המעשה משתמע שאותו אדם בראותה רוחצת, התאוה להיות לה לאישה, ומחמת פחו יצרו ובהלת רוחו הקל ראש להחפו ולחטוף וזו מחברו, כענין 'עבירה גוררת עבירה'].

'אמר ליה מאן אחלך' — אכן, אילו היה אומר לה 'התקדשי לי בחלקי שיש לי באותם בצלים, והיה אותו חלק שוה פרוטה — מקודשת. אולם עתה שלא אמר לה כן, הלא בדעתה להתקדש בכל הבצלים ולא סמכה דעתה בפחות. (עפ"י רמב"ן ועוד. וע' בעצמות יוסף כאן ובשער המלך — גירושין א, ט). [וצריך עיון כיצד הדין באופן שבדעתה להתקדש בכל הבצלים למרות ידיעתה שחלקם אינם שלו, שאמנם אין כאן חסרון בסמיכות-דעת, אך הלא התכוונה להתקדש גם בדבר שאינו בר-קדושין, הא למה זה דומה, למלוה ופרוטה, שכתבו הראשונים שאם בדעתה להתקדש בשניהם — אינה מקודשת. אולם בדברי הריטב"א כאן יש לדייק שבמקרה כזה מקודשת. עפ"י אילת השחר. ונראה שגם כשיודעת שאין כל הבצלים שלו, מ"מ בדעתה להתקדש בכלן כמו שאמר לה המקדש, הלכך אינה מקודשת. וזהו שכתב הריטב"א דהוה ליה כ'התקדשי לי במנה זה ונמצא חסר דינר'. ואין לדייק מדבריו שכשידעה מקודשת. ואמנם אילו ידעה שחלק הבעלים אי אפשר לה להתקדש בו וסברה להתקדש רק בחלק האריס, הרי זה כמפרש התקדשי לי בחלקי ומקודשת].

'אבל הכא משום כיסופא הוא דעבד, ואינה מקודשת' — משמע שללא טעם זה של 'כיסופא' — מקודשת, מפני שעכשו גילה דעתו שלא הקפיד מעיקרא. או אפשר שאכן תהא מקודשת רק מכאן ולהבא. ע' ברמב"ן ריטב"א ושאר ראשונים. ונחלקו הראשונים במה מדובר; יש אומרים שמדובר בשלחו שליח [לאו דוקא שליח עבורו, אלא הרשהו ליקח כדי לקדש. חזו"א], ולקח מן היפות, ואח"כ אמר לו בעל הבית היה לך ליקח מהיותר יפות. ויש אומרים שמדובר גם כשלקח מדעת עצמו ללא קבלת רשות מפורשת מהבעלים. ולהלכה, לענין קידושין למפרע אין נפקותא בדבר, שהרי הלכה כאביי ש'איוש שלא מדעת — לא הוי יאוש', ולשיטתו מבואר במסכת בבא מציעא (כב), כל שאין קבלת רשות מפורשת — אינו מועיל ואינה מקודשת למפרע, גם אם קיים אומד הדעת שאינו מקפיד על הנוטל שלא מדעתו. אמנם אם בשעת ריצויו של הבעלים [במקום שאין סברת 'כיסופא', כגון שימחול לו בפירוש. עריטב"א], היה הדבר בעין ביד האשה, יש להסתפק שיועילו הקידושין מכאן ולהבא. ולמעשה צריך

עיון' (חלקת מחוקק כח סק"ל). והחזון-איש כתב שנראה שאינה מקודשת אף מכאן ולהבא.
 א. מדברי הרמב"ם נראה שאף לפי מה שפסק יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, נקט שמדובר ללא שעשאו שליח. יש
 מפרשים שאפילו לאביי, כיון שעומד הגורן ליתרם, וגם מצוה הוא, לכך די בגילוי דעת למפרע (עפ"י ר"י קורקוס;
 כס"מ; רדב"ז, ט"ז הגר"א ועוד). ויש מפרשים שאינו מועיל אלא מכאן ולהבא, שבגילוי דעתו שנוח לו, חלה התרומה
 כאילו הפרישה עתה, שהרי תרומה חלה במחשבה (עפ"י משנה למלך וישועות מלכו — תרומות ד, ג; חמדת שלמה —
 ב"מ; קרן אורה נדרים לו: משכנות יעקב סח. מובא כ"ז במנחת שלמה תנינא קו, ו, ע"ש).
 ב. ע"ע בענין זה: בית שמואל שם; בית יוסף יו"ד שלא; קצות החושן רסב, א; חידושי בית מאיר כאן; זכר יצחק ח"א
 לא; (א); חדושי הגרנ"ט ('השלם') קנא; אחיעזר ח"ג סג; בית ישי סוס"י צה.

ובבהקדש... רבי יהודה אומר בשוגג קידש ובמזיד לא קידש' — אף על פי שיכולה האשה לחלל
על שוה פרוטה, אפילו הכי אינה מקודשת, כי בשעת קידושין לא נתן לה כלום (עפ"י תורי"ד להלן
 נח. ע"ש).

וצ"ע לפי מה שאמרו בבכורות (ט-י) שהמקדש בפטר חמור מקודשת אפילו לדעת האוסר בהנאה, כי אשה יודעת שצריכה
 לפדותו בשה ודעתה להתקדש בדמי הפרש שבין החמור לשה, מדוע אין אומרים כן בהקדש. [והרי"ד נקט שמחלוקת
 הסוגיות בדבר זה. וכן יש אומרים בדעת הרמב"ם, ומ"מ לאותה סוגיא קשה כיצד יפרשו מתניתין]. ושמוא שאני התם
 שכך דינו ויעודו, משא"כ הקדש אינו עומד לחילול, ואפילו בזמן הזה שמותר לכתחילה לחלל על שוה פרוטה (כהתוס'
 בערכין ועוד), מ"מ כיון שאינו עומד לכך הרי זה כדבר שיתחדש רק אחר כך. וצ"ע.

נ'ימא מתניתין דלא כרבי יוסי הגלילי...' — מבואר בגמרא שלרבי יוסי הגלילי שאמר קדשים
 קלים ממון בעלים הוא, יכול לקדש בהם את האשה. ואף על פי שקדשים אסורים בהנאה, ואף
 שלמים אסורים בהנאה מן התורה, ולאחר שחיטה משלחן גבוה זכה ואינו שלו, מ"מ יכול למכור
 אותם ולקדש בהם, כי על האפשרות לשחטו ולהקריבו ולאכול הבשר משלחן גבוה, על זה גופא
 הוא נחשב 'בעלים' עליו, ומותר לו למכור שהלוקח יאכל הבשר (עפ"י אבי עזרי ביכורים יב, ד, ע"ש).

כי קאמר ר' יוסי הגלילי — מחיים, אבל לאחר שחיטה לא. מאי טעמא, כי קא זכו משלחן
גבוה קא זכו. דיקא נמי דקתני המקדש בחלקו...' — שיטת רש"י (בבבא קמא יב: וכן משמע בדבריו
 כאן בד"ה כי) שחילוק זה אמור הן בחלק הכהנים בקרבן הן בחלק הבעלים.
 ואילו התוס' (בב"ק שם) כתבו, 'פשיטא' שחלק הבעלים גם לאחר שחיטה הינו ממונם ולא 'ממון גבוה'.
 וגם דייקו מלשון המשנה 'המקדש בחלקו' — משמע בחלק כהנים, כי השייך לבעלים אינו קרוי
 'חלק', מפני שעיקר הקרבן שלהם הוא. (ואפשר שלכך פרש"י במשנתנו מקדש בחלקו — בחלק הכהנים, ואעפ"י
 שלשיטתו אין חילוק בדיון, אך י"ל שפירש כן עפ"י משמעות הלשון 'בחלקו'. או גם משום קדשי קדשים, שאין שייך
 אלא בכהנים). וגם הכתוב שמביאים להלן — בחלק הכהנים נאמר.
 (וכבר העירו (ע' חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב ב) שמהתוס' בביצה (כו: סד"ה ועל) משמע כשיטת רש"י, ואילו מרש"י
 בתמורה (ח. ד"ה דומיא דשלמים) משמע כהתוס').

אמנם פשוט שלא כתבו התוס' כן אלא אליבא דרבי יוסי הגלילי, אבל חכמים הסוברים קדשים קלים
 — ממון גבוה אפילו מחיים, גם חלק הבעלים לאחר שחיטה משלחן גבוה הוא ניתן להם ואינו ממונם.
 (חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב ב, וע"ש עוד בסימן סו, ט).
 והרשב"א הביא מהתוס' שלפי מסקנת הסוגיא בב"ק אמנם חלק הבעלים הוא ממון שלהם לריה"ג,

אבל חלק הכהנים אפילו מחיים הוא ממון גבוה, שהכהנים משלחן גבוה זוכים. ולפי זה כהן המקדש בחלקו בקדשים קלים, אפילו מחיים — אינה מקודשת. וכן כתב הריטב"א. ויש אומרים שלפי האמת אין חילוק בין מחיים לאחר שחיטה, אלא חלק הכהנים לעולם ממון גבוה הוא וחלק הבעלים — ממון שלהם הוא. והחילוק המוזכר בסוגיא אינו אלא לפי ה'סלקא דעתין' בסוגיא בב"ק. (דעה זו הובאה ברמב"ן).
וע"ע: קצות החושן תו, א; שו"ת אחיעזר ח"ג סב. וראה עוד כללים ופרטים בסוגיא זו, בב"ק יב-יג.

'לאחר שחיטה' — פירוש, לאחר ארבע עבודות. כלומר אחר זריקת הדם, שאז מתחלק הבשר לכהנים ונקרא 'מקדש בחלקו', ולא לאחר השחיטה גרידא. (רש"י בבא קמא עו. ד"ה דר' יוסי הגלילי. וע' גם בדבריו כאן בד"ה משלחן. וכעין זה להלן נז. 'אתיא שחיטה ומכשרה לה' פרש"י: 'עם שאר עבודות').

'אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן... דחק סומכוס ונכנס...' — יש מי שכתב לשמוע מכאן, שעל התלמיד מוטל לדחוק עצמו ללמוד תורה אפילו בניגוד לרצון הרב. (חידושי בתרא מהמסביר' — נזיר מט: ויש לדהות את ראייתו זו, מפני שסומכוס ידע בעצמו שללמוד תורה הוא בא, והרי ר' יהודה פירש טעמו מפני שאינם באים ללמוד. [וכדוגמת מה שאמרו (בנזיר מב.) 'רבי ישמעאל אומר... מפני שהיא משרת — היכא דידעינן דלא מתרא, שפיר']
(ע"ע בשו"ת המיוחסות לריב"ש סו"י יא).

'זכי אשה בעזרה מנין' — ערש"י ותוס'. ויש לציין לרש"י סוטה ח. (ד"ה אקורבנייהו) שכתב שהיולדות אינן יכולות ליכנס מפני שהיו מחוסרות כפורים. ומשמע דבלא"ה מותר. ושמא אף לרש"י אין איסור אלא בכניסה שלא לצורך, דומיא דישאל בעזרת כהנים ששנינו בפ"ק דכלים אין ישראלים נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם, אבל לצורך מותר. ובוה מתישבות קושיות התוס'.
(ע"ע מקדש דוד — קונטרס אחרון סי' ה סוף ס"ק ה).

'יאמרו, מאיר שכב יהודה כעס יוסי שתק, דברי תורה מה תהא עליה...' — יש לפרש בדרך זו: התלמידים ששמעו את קושית רבי יהודה, לא ידחו דברי רבי מאיר באמרם: רבי מאיר שכב ואילו היה בחיים, היה מיישב דבריו. והיות ורבי יהודה כעס ונעלם ממנו הישוב, לכך גם נתעלם ממנו ישוב הקושיא, אך רבי יוסי ששתק ולא השיב, והרי הוא לא שכב ולא כעס, אם כן תורה — של רבי מאיר — מה תהא עליה — כי יאמרו התלמידים שדבריו נסתרו. (בן יהודע — נזיר. וע"ע מהרש"א ופני יהושע כאן).

דף נג

הערות ובאורים בפשט

'כוותיה דר' יוחנן מסתברא, דתניא: מנין שאין חולקים מנחות כנגד זבחים... סתם ספרא מני רבי יהודה' — ואם תאמר, אם אכן אין לו בקדשים שום זכות וקנין-ממון, ולא ניתנו לו אלא